



Zeydî Hadis Geleneğinde Kırk Hadis (Erbeûn) Derlemelerinden Örnekler

Examples from Forty Hadith (Arba'Ûn) Collections in the Zaydi Hadith Tradition

Semih YOLAÇAN

Dr., TC. Milli Eğitim Bakanlığı
Dr., Ministry of National Education
e-posta:semihyolacan26@gmail.com
Orcid: 0000-0001-8917-002X

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 8 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Ekim / October 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 25 Aralık / December 2024

Atıf / Citation: Yolaçan, Semih. "Zeydî Hadis Geleneğinde Kırk Hadis (Erbeûn) Derlemelerinden Örnekler". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Aralık 2024), 151-170. <https://doi.org/10.34085/buifd.1545479>.

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. **Plagiarism:** This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected. web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buifd>

Öz

İslam âlimleri, hadis ve sünnete verdikleri önemi çeşitli faaliyetlerle ortaya koymuştur. Bu faaliyetlerden biri, geniş bir konu yelpazesi sunan kırk hadis edebiyatıdır. "Kırk hadis" terimi, Arapça'da "erbeûn hadis", Farsça'da ise "çihil hadis" olarak bilinmektedir. Zeydiyye mezhebi de bu literatüre değer veren topluluklardan biri olup, Zeydî âlimler, Hz. Peygamber'in hadislerini derleyip yorumlayarak, hem mezheplerine özgü ilmî birikimi hem de İslâm dünyasının genel hadis literatürüne katkıda bulunmuşlardır. Zeydî hadis âlimleri, özellikle mezhebinin siyasi ve ilmî görüşlerini savunmak için kırk hadis geleneğine büyük önem vermiştir. Bu bağlamda, Zeydiyye kırk hadis literatürü, hem dinî öğretileri aktarma hem de mezhep kimliğini güçlendirme amacı taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Zeydiyye mezhebi muhaddislerinin kırk hadis edebiyatına katkılarını, bu eserlerin yazılış amaçlarını, konularını ve kaynaklarını incelemektir. Türkiye'de bu alanda pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen, Zeydî kırk hadis edebiyatı üzerine yeterli araştırma bulunmamaktadır. Bu makale, Zeydî müelliflere ait kırk hadis eserlerini tanıttak ve bu eserlerin ilmî gelişmelere ne ölçüde katkıda bulunduğunu tartışacaktır. Makalede ele alınacak olan Zeydî hadis literatüründe mevcut on bir eserden yedisinin metni erişilebilir durumdadır ve Zeydî muhaddislerin kırk hadis literatüründeki yerini ve katkılarını anlamak açısından önem arz etmektedir. Bu eserlerde, hadislerin güvenilirliği ve içerikleri bakımından Zeydiyye mezhebine özgü yorumlara da ulaşmak mümkündür. Zeydî kırk hadis eserlerinin yazılış amacı, dinî bilgilendirme ve ahlâkî öğretimin yanı sıra mezhepler arası farklılıkları da açıklığa kavuşturmak olarak öne çıkmaktadır. Zeydî kırk hadis eserlerinin analizi, hem Zeydî hadis edebiyatının tarihsel gelişimini aydınlatacak hem de bu alandaki ilmî çalışmaların kapsamını genişletecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Zeydiyye, Zeydî Muhaddisler, Kırk hadisler, Zeydî Kırk Hadis Edebiyatı.

Abstract

Islamic scholars have demonstrated the importance they place on Hadith and Sunnah through various activities. One such activity is the literature of forty Hadiths, which encompasses a wide range of topics. The term "forty Hadith" is known as "arba'ûn hadîth" in Arabic and "çihil hadîth" in Persian. The Zaydi school of thought is one of the communities that value this literature, and Zaydi scholars have compiled and interpreted the Hadiths of the Prophet Muhammad, contributing to both their sect's scholarly heritage and the broader Hadith literature of the Islamic world. Zaydi Hadith scholars have particularly emphasized the tradition of forty Hadiths to defend the political and scholarly views of their sect. In this context, the Zaydi forty Hadith literature serves the dual purpose of transmitting religious teachings and strengthening sectarian identity. In the context of the practical application of the Sunnah, forty Hadith literature has also been valued in teachings outside of the Ahl al-Sunnah. The aim of this study is to examine the contributions of Zaydi scholars to the literature of forty Hadiths, as well as the purposes, subjects, and sources of these works. Despite numerous studies conducted in this field in Turkey, there is a lack of sufficient research on Zaydi forty Hadith literature. This article will introduce the works of Zaydi authors related to forty Hadiths and discuss the extent to which these works have contributed to scholarly developments. Among the eleven existing works in the Zaydi Hadith literature to be addressed, the texts of seven are currently accessible and are significant for understanding the position and contributions of Zaydi scholars in the forty Hadith literature. In these works, it is also possible to find interpretations specific to the Zaydi sect regarding the reliability and content of the hadiths. The purpose of writing Zaydi forty Hadith works is not only to provide religious education and ethical teaching but also to clarify inter-sect differences. Analyzing Zaydi forty Hadith works will illuminate the historical development of Zaydi Hadith literature and expand the scope of scholarly studies in this field.

Key Words: Hadith, Zaydiyyah, Zaydi Scholars, Forty Hadiths, Zaydi Forty Hadith Literature.

Giriş

İslam âlimleri, ikinci teşri kaynağı olarak kabul edilen hadis/sünnete verdiği önemi, hıfz, kitabet, tashih, tasnif, cem, tahkik, talik, şerh gibi birçok faaliyetle gözler önüne sermiştir. Bu faaliyetlerden biri de içerik yelpazesi çok geniş olan kırk hadis edebiyatıdır. Muhtelif konulara dair çoğunlukla kırk rivayeti içeren eserlerin genel adı olan “kırk hadis”, Arapça’da *erbeûn hadis*, Farsça’da *çihil hadis* olarak tabir edilmektedir.¹ Kırk hadis derlemesi, günümüze ulaşmamakla birlikte ilk olarak Abdullah b. Mübarek’e (ö. 181/717) dayandırılmaktadır. Bu sebeple bu tür eserlerin hicrî ikinci asırda, tebeü’ t-tâbiîn döneminde ortaya çıktığını söylemek mümkündür.² Günümüze ulaşan en eski kırk hadis derlemesi ise Hasan b. Süfyân en-Nesevî’ye (ö. 303/916) ait olan ve kırk beş rivayetten teşekkül eden *Kitâbü’l-erbeûn* adlı eserdir.³ Bunun yanında en-Nevevî’ye (ö. 676/1277) ait, *el-Erba’ûne’n-Neveviyye* adlı kırk iki rivayetten oluşan eser, kırk hadis literatüründe, birçok tercüme ve şerh çalışmalarına konu edilen, dolayısıyla en meşhur olanıdır.⁴ Kırk hadis edebiyatının oluşmasındaki en büyük etken hiç şüphesiz Hz. Peygamber’e nispet edilen, dinî konularda ümmet için kırk hadis ezberleyenlere vadedilen müjdeler olmalıdır. “Kim dinî konulara dair ümmetim için kırk hadis ezberlerse...” şeklinde başlayan hadis, bazı rivayette ahiret gününde Allah’a fakih ve âlim olarak kavuşmayı vadederken,⁵ diğerinde Hz. Peygamber’in şefaati,⁶ bir diğerinde ise dilediği kapısından cennete girebilmeyi⁷ vadetmektedir. Her ne kadar hadis, birçok tarikten rivayet edilse de hadis otoriteleri bu rivayetlerin zayıf olduğu görüşünde birleşmektedir.⁸ Bu sebeple olmalıdır ki kırk hadis edebiyatının en meşhur örneğine sahip en-Nevevî, kitabı yazma sebebi olarak, “Her ne kadar ilim adamları fezâil konusunda zayıf hadislerle amel edilebileceğini söyleseler de ben bu hadise itimat etmiyorum. Benim itimat ettiğim rivayet Hz. Peygamber’in, ‘Sözlerimi işiten, iyice kavrayan ve işittiği gibi aktaran kişinin Allah yüzünü ak etsin.’ rivayetidir.” açıklamasını yapmaktadır.⁹

Sünnetin pratik hayata aktarılması konusundaki işlevselliği de göz önüne alındığında Ehl-i Sünnet geleneğinin dışındaki öğretilerde de kırk hadis alanında eser vermeye önem verildiği görülmektedir. Çalışmamızın amacı, “Bu öğretilerden ve köklü bir geleneğe sahip olan Zeydiyye mezhebi muhaddisleri, kırk hadis edebiyatına katkıda bulunmuş mudur? Bulunduysa bu eserlerin yazılış amacı ve konusu nelerdir? Bu eserlerin kaynakları nelerdir? Bu alandaki eserler üzerine şerh ve tahkik çalışmaları var mıdır?” gibi sorulara cevap bulmaktır. Kırk hadis literatürü konusunda makale, yüksek lisans ve doktora düzeyinde olmak üzere ülkemizde çok sayıda çalışma yapıldığı

¹ Yaşar Kandemir, “Kırk Hadis”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022.), 25/466.

² Raşit Küçük, “Abdullah b. Mübarek”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/122-124.

³ Muhammed b. Nasir el-Acmî tarafından 1993 yılında Beyrut’ ta neşredilmiştir. Bk. Mustafa Ertürk, “Hasan b. Süfyân”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/ 352-353.

⁴ Kandemir, “Kırk Hadis”, 25/467; M. Yaşar Kandemir, “Nevevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/45-49.

⁵ Rânehurmuzî Ebu Muhammed el-Hasen b. Abdurrahman, *el-Muhaddisü’l-fâsil beyne’r-ravî ve’l-vâî* (Beyrut: Daru’l-Fikr, 1404), 1/172; Ebû’l-Hasen Ali b. Ömer Darekutnî, *el-İlelû’l-vâride fi ehadisi’n-Neveviyye* (Riyad: Dâru Tîbe, 1985), 6/33.

⁶ İbn Abdülber el-Kurtûbî, *Câmiu beyani’l-ilmî ve fadlihi* (Suudi Arabistan: Dâru İbnü’l-Cevzî, 1994), 1/193; Ebû Bekir Ahmed b. Ali Hatib el-Bağdadî, *Şerefu ashâbi ehli’l-hadis* (Ankara: Daru İhyai’s-Sünneti’n-Neveviyye, ts.), 1/20.

⁷ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü’l-evliyâ* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-Arabî, 1988), 4/189.

⁸ İbn Dakik el-îd, *Şerhu’l-erbeûn en-Neveviyye* (b.y.: Müessesetü’r-Reyyân, 2003), 17.

⁹ İbn Dakik el-îd, *Şerhu’l-erbeûn en-Neveviyye*, 19-21.

görülmektedir.¹⁰ Yüksek lisans düzeyindeki eserlerden biri Enes Akhan'a ait olan "Şîa'da Kırk Hadis Kültürü" başlıklı çalışmadır. Çalışmada Sünnî kırk hadis literatürüne değinildiği gibi İmâmiyye/İsnâaşeriyye Şîa'sına ait on yedi adet "kırk hadis" eseri ele alınmıştır. Eserler, şekil ve muhteva bakımından tanıtılmış, Ehl-i Sünnet çizgisinde yazılmış eserlerle benzerliklerinin veya farklılıklarının ve bu eserlerdeki rivayetlerin Şîî dünyasındaki temel hadis kaynakları olan Kütüb-i erbaa içerisindeki hadislerle benzerliğinin ortaya konulması hedeflenmiştir.¹¹ Çalışmada İmâmiyye/İsnâaşeriyye Şîa'sına ait eserler ele alınmış olduğundan Şîa'nın bir kolu olan Zeydiyye mezhebine ait çalışmalar, tezin kapsamı dışında tutulmuş olmalıdır. Zeydî hadis edebiyatı içerisindeki kırk hadis konulu eserler hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu sebeple konunun ilk defa ele alınıyor olması, bundan sonra yapılacak çalışmalara öncülük teşkil etmesi açısından önemlidir. Zeydî müellif ve eserlerinin tanıtıldığı kaynaklarda bu geleneğe ait on bir eserin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu eserler içinden yedisinin metnine ulaşılabilmektedir. Metnine ulaşılan eserler çerçevesinde yukarıda belirtilen sorulara cevaplar verilmeye çalışılacaktır. Kaynaklarda bilgisine ulaşılan Zeydî kırk hadis eserlerini şu şekilde sıralamamız mümkündür:

Zeyd b. Abdullah b. Mesud el-Hâşimî (ö. 4/10. asır [?]) *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*.¹²

El-Hasen b. Ali es-Saffâr (ö. 5/11. asır [?]), el-Erbâîn fî fedâilî emiri'l-mü'minin.¹³

Ebû Muhammed b. el-Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib (ö. 532/1138) *Silsiletü'l-ibrîz bi's-senedi'l-aziz*.¹⁴

Şemsüddin Ca'fer b. Ahmed Abdüsselam (ö. 576/1182) *el-Erbeûne'l-hadisü'l-Ca'feriyye (el-Aleviyye)*.¹⁵

Bahaüddin Ali b. Ahmed el-Ekva' (ö. 7/13. asır [?]) *Kitabü'l-ahbari'l-erbaîn el-vesiletü ilâ Rabbi'l-alemîn min fedâli Ali emiri'l-mü'minîn*.¹⁶

Safiyüddin Ahmed b. Abdullah el-Hemedâni (ö. 702/1303) *el-Erbeûne'l-Yemeniyye fi hadisi'n-Nebeviyye*.¹⁷

¹⁰ Bunlardan bazıları şu çalışmalardır: Mehmet Askin'ın 1989 yılında yazdığı "Darekutni'nin kırk hadis" adlı eseri, Hikmet Gültekin'in 1996 yılında yazdığı "İsmail Hakkı Bursevi Kırk Hadis Şerhi Transkripsiyonu ve Hadislerin Tahric ve Tenkid Kitiği (İlk Yirmi Hadis)" adlı çalışması, Kahraman Bulgurcu'nun 2004 yılında yazdığı "Kemalpaşazâde'nin Hadis İlmindeki Yeri (Kırk Hadisler Örneği)" başlıklı eseri, Thair Alatalla tarafından 2022 yılında yazılmış "Osmanlı Döneminde Zikir ve Duayla İlgili Kırk Hadisler: İbrahim Fıtrî Efendi'nin Tuhfetü'n-Nebî ve Mustafa Dâyezâde'nin ez-Zikru'l-Cemil'inin Tahkik ve Tahlilî" başlıklı eseri yüksek lisans alanında yapılan çalışmalardandır. İdris Söylemez'e ait "Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)" ve Cavit Erdem'e ait "Osmanlı'da Türkçe Yazılmış Matbu Kırk Hadislerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışmalar ise doktora alanında yapılmıştır.

¹¹ Enes Akhan, *Şîa'da Kırk Hadis Kültürü* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

¹² Hayrettin Zirikli, *el-Âlâm* (b.y.: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 2002), 3/59.

¹³ Abdüsselam b. Abbas el-Vecîh, *A'lâmu'l-müellifin ez-Zeydiyye* (Amman: Müessesetü'l-İmam Ali es-Sekafiyye, 1999), 337.

¹⁴ Seyyid Ahmed el-Hüseynî, *Müellefâtî'z-Zeydiyye* (Kum: Matbaatü İsmailiyyân, 1992), 94.

¹⁵ Seyyid Ahmed el-Hüseynî, *Müellefâtî'z-Zeydiyye*, 94.

¹⁶ el-Vecîh, *A'lâmu'l-müellifin ez-Zeydiyye*, 653.

¹⁷ Seyyid Ahmed el-Hüseynî, *Müellefâtî'z-Zeydiyye*, 95.

Mansûr-Billah Kasım b. Muhammed (ö. 1029/1620) *el-Erbeûne'l-hadisü't-tâlibiyye*.¹⁸

İsmail b. Kâsım el-Hasenî'nin (ö. 1087/1676) güzel ahlakın faziletine dair derlediği *el-Erbeûne hadisen fi mehasini'l-ahlâk*.¹⁹

es-Seyyid Yahyâ b. el-Hüseyin b. el-Kâsım b. el-Hasenî es-San'ânî (ö. 1099/1688) *el-Erbeûne hadisen muttasile'l-esânîd*.²⁰

Kâdî, allame Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1765) *Tuhfetü'l-ihvan fi fadli kelimeti'l-iman*.²¹

Muhammed b. Hasan el-Ucrî (ö. 1431/2010) *el-Bürûcu'l-madiyye fi'l-erbeûne'l-hadisi'n-Nebeviyye*.²²

Adına ulaşabildiğimiz bu eserler, Zeydî hadis ulemasının kırk hadis literatüründen bigâne kalmadığının bir göstergesidir. Elbette ulaşamadığımız eserler de vardır. Bu eserlerin müellif bilgilerine bakıldığında en eski eserlerin hicrî dördüncü asra ait olduğu görülmektedir. Günümüze ulaşan en eski kırk hadis kitabının müellifinin Hasan b. Süfyân en-Nesevî (ö. 303/916) olduğu bilgisi dikkate alındığında Zeydî muhaddislerin ilmî hareketlere uzak kalmadığını ve ilmî gelişmelere ayak uydurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Makalenin bu bölümünde yukarıda zikredilen eserlerden metnine ulaşabildiklerimiz hakkında bilgi verilecektir.

1. Zeyd b. Abdullah b. Mes'ûd el-Hâşimî (ö. 4/10. asır [?]), Erbeûne hadisen es-Seylakiyye

Müellif Zeyd b. Abdullah b. Mes'ûd el-Hâşimî, ömrünün yarısını Basra'da geçirmiştir. Hayatının diğer yarısında Re'y'de ikamet ettiği ve sonra Horasan'a gittiği bilgisi verilmiştir. Felsefeye ilgisi vardır. İhvanü's-Safâ risalelerinde katkısı olduğu söylene de bu uzak bir ihtimaldir. Zira bu risaleler hicrî 3. asırda telif edilmiştir. O ise dördüncü asırda yaşamıştır. Zehebî (ö. 748/1348) ve İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1449) Zeyd b. Abdullah'ı cerh ettiği görülmektedir.²³ Fakat Muhakkik el-Izzî bunun bir ön kabulden kaynaklandığını söyler. Bu kırk hadis eserinden başka *Cevâmiu islâhi'l-mantık* adlı bir eseri daha vardır.²⁴

Abdurrahman Hamûd el-Izzî tarafından tahkîki yapılan eser, Sa'de'de Merkezü't-Tevhid ve'l-Adl li'd-Dirâsâti ve'l-Bühûs ve't-Tahkîk tarafından 2002 yılında neşredilmiştir. Muhakkik el-Izzî, kırk hadis çalışmalarını, hadis ilmine yapılan en önemli hizmetlerden biri olarak değerlendirmektedir.

¹⁸ Bu eserin el yazması nüshasına ulaşmak için bk. (Mektebetü'l-imam Zeyd b. Ali ZA: 508-03) <https://elibrary.mara.gov.om/en/imam-zaid-library/cultural-foundation-library/book/?id=13921#book/21> (14.08.2024)

¹⁹ Seyyid Ahmed el-Hüseyinî, *Müellefâtî'z-Zeydiyye*, 93.

²⁰ Seyyid Ahmed el-Hüseyinî, *Müellefâtî'z-Zeydiyye*, 95.

²¹ Seyyid Ahmed el-Hüseyinî, *Müellefâtî'z-Zeydiyye*, 95.

²² Seyyid Ahmed el-Hüseyinî, *Müellefâtî'z-Zeydiyye* (Kum: Matbaatü İsmailiyyân, 1992), 95.

²³ Bu cerh kırk hadisün faziletine dair rivayetle ilgilidir. Bk. Şemseddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed Zehebî, *Mizânü'l-ittidâl* (Beyrut: Dâru'l-Marife li't-Tibâati ve'n-Neşr, 1963), 2/104; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-mizân* (Beyrut: Müessesetü'l-Âlemî li'l-Matbûât, 1971), 2/508.

²⁴ Hayrettin Ziriklî, *el-Âlâm*, 3/59. Ziriklî'nin verdiği bilgiye göre Zeyd b. Abdullah ve arkadaşları Yunan felsefesi ve şeriat intizam edildiğinde kemale ulaşılacağını düşünmektedir. Zeyd b. Abdullah b. Mesud el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, thk. Abdurrahman Hamûd el-Izzî (Sa'de: Merkezü't-Tevhid ve'l-Adl li'd-Dirâsâti ve'l-Bühûs ve't-Tahkîk, 2002), Muhakkikin mukaddimesi, 10-12.

Ardından bu çalışmaları Hz. Peygamber'in, "Kim ümmetim için din ile alakalı konularda kırk hadis ezberlese kıyamet gününde Allah'a alim ve fakih olarak ulaşır." ve "Kim ümmetim için din ile alakalı konularda kırk hadis ezberlese kıyamet gününde fakih ve ulema zümresi içerisinde haşrolur." müjdelerine nail olma vesilesi olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirme, zikredilen rivayetlerin Zeydî ulema tarafından da dikkate alındığının bir ifadesi olmalıdır. Hamûd el-Izzî, Zeydî muhaddisler tarafından derlenmiş bizim yukarıda sıraladığımız eserler arasındaki dört eseri zikrederek Zeydî ulemanın kırk hadis çalışmasına verdiği öneme dikkat çekmek istemiştir.²⁵

Eserin "es-Seylakiyye" diye adlandırılmasının sebebi râvilerinden birinin el-Hasen b. Mehdî es-Sîlkî olmasıdır. Muhakkikin de belirttiği gibi *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye* adlı eser özel bir konu çerçevesinde derlenmiştir. Müellif, insanların mübtela olduğu nefis hastalıklarına ilaç olacak rivayetleri derlemeyi hedeflemiştir. Bu rivayetler sayesinde kul nefsin kusurlarından kurtulacak, ilahî rahmeti celp edecek yüce bir ahlaka ulaşacaktır. Manevi yolculuk esnasında takip edeceği yol müstakim olacaktır.²⁶

Eserin şerhleri de yapılmıştır. İmam Mansûr-Billah Abdullah b. Hamza'nın (ö. 611/1214) yazdığı *Hadikatü'l-hikmeti'n-Nebeviyye fi tefsiri'l-erbaîne's-Seylakiyye*, İmam Müeyyed-Billah Yahyâ b. Hamza el-Hüseynî'nin (ö. 749/1348) yazdığı *el-Envâru'l-mudîe fi şerhi'l-erbaîne's-Seylakiyye*, Kâdî allame Ahmed b. Ali b. Ahmed el-Mürğîm es-San'anî'nin *et-Tühfetü's-seniyye li meâni'l-erbâine's-Seylakiyye* adlı eserleri bunlardan bazısıdır.²⁷

Eserde derlenen bazı rivayetlerin râvileri hakkında cerh edildiklerine dair eleştiri yöneltenlere cevap olarak muhakkik el-Izzî şu açıklamayı yapmaktadır:

"Bazıları bu rivayetlerin geleneğimiz tarafından cerh edilmiş râvilerden nakledilmiş olduğunu söylüyor. İkinci ve otuzuncu hadisler Muaviye b. Ebî Süfyan'dan, onuncu hadis Ebû Musa el-Eş'arî'den ve rivayetlerin yedi tanesi Ebû Hüreyre'den rivayet edildiği doğrudur. Bir râviden rivayet edilmiş olması o râviyi ta'dil anlamına gelmeyeceği gibi aksi durum onu cerh anlamına da gelmez.²⁸ Selefimiz de onları tevsik etmeden, cerh edilen râvilerden rivayet nakletmiştir. Nitekim Hâdî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin âmmeye delil olarak, yine âmmenin sika olarak kabul ettiği râvilerin rivayetlerini kullandıklarını zikretmektedir.²⁹ Ayrıca terğîb ve terhîb konularında muhaddislerin mütesahil davrandıkları da malumdur.³⁰

Erbeûne hadisen es-Seylakiyye adlı eserde derlenmiş rivayetlerin konu başlıkları kısaca şöyledir: "Kişinin kendi kusurları ile meşgul olması, gerçek dostluk, akıllı olmanın alameti, mü'min iki korku arasında olmalıdır, Kur'ân'ın ehemmiyeti, imanın alametleri, eziyet etmenin haram oluşu, Allah'a

²⁵ Zeyd b. Abdullah b. Mesud el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, thk. Abdurrahman Hamûd el-Izzî (Sa'de: Merkezî't-Tevhid ve'l-Adl li'd-Dirâsâti ve'l-Bühûs ve't-Tahkîk, 2002), Muhakkikin mukaddimesi, 5-6.

²⁶ el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, Muhakkikin mukaddimesi, 7-8.

²⁷ el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, Muhakkikin mukaddimesi, 8.

²⁸ Zeydiyye âlimleri, kolu oldukları Şîa gibi Hz. Ali ve Ehl-i beyt dışında saydıkları hemen hemen bütün sahabeyi tenkid etme aşırılığına gitmemekle birlikte Ehl-i Sünnet görüşünde olduğu gibi sahabeyi toptan udûl kabul etme cihetine de gitmemektedir. Geniş bilgi için bk. Mehmet Ümit, "Ehl-i Beyt Merkezli Yaklaşımlarda Sahabe İmajı: Zeydiyye Örneği", *İslâmî İlimler Dergisi* 2/1 (Aralık 1428/2007), 249-260.

²⁹ Yahyâ b. Hüseyin, *Kitabü'l-müntehab* (San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye, 1993), 144.

³⁰ el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, Muhakkikin mukaddimesi, 9-10.

güvenmek, dilin tehlikeli sonuçları, dünya ahiretin tarlasıdır, ölümü hatırlama, rızkın taksim edilmiş olması, şehvî arzulara tapmak, hikmetin kimden alındığı kime verildiği, tevazunun fazileti, şüpheli şeylerin ve şehvetin etkileri, Âdemoğlunun hüznü ve sevinci, affetmek ve öfkeyi yutmak, Allah dostları, Ahiret günü için azık edinmek, dünyada nasıl olmalısın, hevâ ve hevese kapılmanın kötülüğü, uzuvların itaat için kullanılması, kalp kasvetinin sebepleri, fenâ ve bekâ yurtları, nefsin süsü, yolculuk gününe hazırlık, ecel ve emel, ümmetin dünyadaki sınıfları, iman zayıflığı, talepte kanaatkâr olmak, saâdler ve şakiler, kıyamet alametleri, açgözlülerin sonu, hata ve ibtila yurdu, takvaya teşvik, Allah yolunda infak, dünya sevgisinin etkileri, çalışma ve hesap günleri arasındaki fark, ölüm meleği.”³¹

Eserdeki kırk hadisten birkaç örnek şöyledir:

“Ebû Musâ el-Eş’arî’den nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ‘Dünyaya sövmeyin çünkü o mü’minin bineğidir. Hayra dünya üzerinde ulaşır ve onun üzerinde şerden kurtulur. Kul, ‘Allah dünyaya lanet etti.’ der. Dünya da, ‘Allah isyankâr kullarına lanet etti.’ der.”³²

“Abdullah b. Mesûd’dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ‘Allah Teâlâ der ki: ‘Kulum her gün rızkın veriliyor fakat sen üzüntü içindesin. Her gün ömründen gidiyor fakat sen neşe içindesin. Yeterli olan şeyler elinde iken seni azgınlığa sevk edecek şeyleri istiyorsun. Aza kanaat etmiyorsun, çok da gözünü doyurmuyor.’”³³

2. Ebû Muhammed b. el-Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib (ö. 532/1138), *Silsiletü’l-ibrîz bi’s-senedi’l-aziz*.

Müellif Ebû Muhammed b. el-Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib, Şerefüddîn lakabı ile tanınmıştır. Güteryüzü ve cömertliği ile tanınan Ebû Muhammed’in Belh kabri yakınında Şerefüddîn Mescidi diye bilinen bir mescidi vardır. Burası âlimlerin uğrak yeri olduğu gibi kimsesizlerin de sığınağı olmuştur. Mâverâünnehir, Irak ve Horasan’a rihleler yapmış ve hadis dinlemiştir. *Silsiletü’l-ibrîz bi’s-senedi’l-aziz* eseri ile tanınmaktadır. Eserin birkaç şerhi olduğu bilgisi verilse de şerhlerin isimleri bulunmamaktadır. Eserin Muhammed b. Hasan el-Celâlî tarafından ayrıca bir tahkiki olduğu bilgisi verilmiştir.³⁴

Eserin tam adı *Silsiletü’l-ibrîz bi’s-senedi’l-aziz erbeûne hadisen min cevâmi’l-kefîm*’dir. Murtaza b. Zeyd el-Mahatvarî el-Hasenî tarafından ta’likı yapılan eser San’a’da, Mektebetü Bedr li’t-Tibâa ve’n-Neşr ve’t-Tevzî’ tarafından 2004 yılında neşredilmiştir. Mahatvarî, başlığında da zikredildiği gibi eserin az lafız, çok mana içeren cevâmiu’l-kefîm olarak tabir edilen hadislerden oluşmasını, öğrencilerin hadisi sevmesi ve ezberleyebilmeleri açısından işlevsel olarak nitelendirmektedir. O da kitabın bu özelliğini Hz. Peygamber’in, “Kim dinî konularda ümmetim için kırk hadis ezberlerse kıyamet gününde fakih olarak Allah’a kavuşur.” rivayetindeki müjdeye nail olabilmeyi kolaylaştırdığı kanaatindedir.³⁵ Mahatvarî, kitap içerisindeki bütün rivayetlerin sahih bir senedle Hz. Ali tariki ile Hz. Peygamber’dan

³¹ el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, 15-49.

³² el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, 10. hadis, 23.

³³ el-Hâşimî, *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*, 17. hadis, 28.

³⁴ el-Vecîh, *A’lâmu’l-müellifin ez-Zeydiyye*, 373-374.

³⁵ Ebû Muhammed b. el-Hasan, *Silsiletü’l-ibrîz bi’s-senedi’l-aziz erbeûne hadisen min cevâmi’l-kefîm*, thk. Murtaza b. Zeyd el-Mahatvarî (San’a: Mektebetü Bedr li’t-Tibâa ve’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 2002), Mahatvarî’nin mukaddimesi, 3.

rivayet edildiğini, senedinin kendisinde mahfuz olduğunu fakat kısaltma amaçlı olarak sened zikretmediğini ifade etmektedir.³⁶

Eser adında da zikredildiği üzere cevâmiü'l-kelîm hadisleri derlemek amacı ile telif edilmiştir. İlk hadis ليس الخبر كالمعاينة (Haber gözle görülen gibi değildir.)³⁷ rivayeti ile başlar ardından bunun gibi kısa rivayetler ve bunların izahları verilir. Örneğin, gözle görmenin daha kıymetli olduğunu belirtmek sadedinde "Hz. İbrahim, 'Ya Rabbi bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster.' demişti. Bunun üzerine Allah, 'Yoksa inanmıyor musun?' deyince, 'Hayır inanıyorum fakat kalbimin mutmain olması için.' demişti." ayeti delil olarak verilmektedir.³⁸

"Müslüman Müslümanın aynasıdır."³⁹ "Harp hiledir."⁴⁰ "Bir hayra öncülük eden onu işlemiş gibidir."⁴¹ "Hayâ hayrın tamamıdır."⁴² "Yarım hurma ile de olsa ateşten kendinizi koruyun."⁴³ "İstişare edilen, kendisine güven duyulan kişidir."⁴⁴ "Meclisler (sohbetler) emanet üzerine kuruludur."⁴⁵ "İhtiyaçlarımızı (dileklerimizi) gizlilikle yerine getirmeye çalışın."⁴⁶ "Dünya mü'minin zindanı, kâfirin ise cennetidir."⁴⁷ "Mü'minin va'di elden alma ile aynıdır." "Bir mü'mine, kardeşine üç gündün fazla küs kalması helal değildir."⁴⁸ "Bizi aldatan bizden değildir."⁴⁹ gibi bir Müslümanın günlük hayatını dizayn edecek içerikli rivayetler eserdeki hadislerden bazısıdır.

Zikredilen rivayetlerin büyük bir kısmının Ehl-i Sünnet kaynaklarında da geçiyor olması sebebi ile Zeydî hadis kabulünde, Ehl-i Sünnet kaynaklarının muteber olduğunu söylemek mümkündür.

3. el-Hasen b. Ali es-Saffâr (ö. 5/11. asır [?]), el-Erbain fî fedâilî emiri'l-mü'minin

Hasan b. Ali es-Saffâr tarafından telif edilen eser *Emâlî es-Saffâr* adıyla da bilinmektedir. Müessesetü el-İmâm Zeyd b. Ali es-Sekâfe tarafından 2003 yılında neşredilen eserin tahkiki Abdüsselam el-Vecîh tarafından yapılmıştır. Eserin hangi tarikle günümüze ulaştığı bilgisini veren muhakkik, eser içerisindeki rivayetlerin de tahricini yapmış, rivayetlerin maruf ve meşhur olduğunu ifade etmiştir. es-Saffâr, rivayetlerini Kâdî Abdülcebbar'dan (ö. 415/1025) nakletmektedir. Hadislerin senedi de rivayetlerin başında verilmiştir. Bazı hadislerin ise birden fazla tariki olduğunu göstermek

³⁶ Ebû Muhammed b. el-Hasan, *Silsiletü'l-ibrîz*, 4.

³⁷ Ahmed b. Muhammed İbn Hanbel, *el-Müsned* (Mısır: Müessesetü Kurtuba, 1313), 3/341.

³⁸ Bakara 2/260; Ebû Muhammed b. el-Hasan, *Silsiletü'l-ibrîz*, 2.

³⁹ Benzer bir rivayet olan "Mü'min mü'minin aynasıdır." Hadisi için bk. Süleyman b. el-Eş'as Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.), "Edeb", 56.

⁴⁰ Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmiu's-Sahih* (b.y.: Dâru Tavku'n-Necât, 1422), "Cihâd", 112.

⁴¹ Muhammed b. İsa et-Tirmîzî, *Sünen-i Tirmîzî* (Mısır: Şeriketü Mektebetü Ve Matbaatü Mustafa Elbânî el-Halebî, 1975), "İlim", 14.

⁴² Ebu'l-Huseyin Müslim b. Haccac Kuşeyrî, *Sahihu Müslim* (b.y.: Dâru İhya-i Kütübî'l-Arabiyye, 1955), "İman", 12.

⁴³ Buhârî, "Zekât", 10.

⁴⁴ Tirmîzî, "Zühhd", 32.

⁴⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb", 35.

⁴⁶ Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *Mu'cemü's-sağîr* (Beyrut, Ammân: el-Mektebetü'l-İslâmî-Dâru Ammâr, 1985), 2/292.

⁴⁷ Tirmîzî, "Zühhd", 16.

⁴⁸ Buhârî, "Edeb", 57.

⁴⁹ Müslim, "İman", 164.

için farklı senedler de müellif tarafından belirtilmiştir.⁵⁰ Kâdî Abdülcebbar'ın öğrencilerinden olan es-Saffâr'ın doğum tarihi bilinmemektedir. Muhakkik el-Vecîh, es-Saffâr'ın hicrî dördüncü asrın ikinci yarısı ve beşinci asrın başları arasında yaşamış olduğu kanaatini belirtmektedir.⁵¹

es-Saffâr, eserin başlığından da anlaşılacağı üzere Hz. Ali'nin faziletine dair rivayetleri derlemek amacı ile eserini telif etmiştir. Bazı rivayetleri ne sebeple eserine aldığı hakkında bilgi verdiği de görülmektedir. Örneğin beşinci rivayet olan Tathîr ayeti ile ilgili rivayeti, "Ehl-i beytin fazileti Hz. Peygamber tarafından tekit edildiği için kitabıma aldım." şeklindeki açıklaması bunlardan birdir.⁵²

Eser, Ebû Hüreyre'den nakledilen "Allah'a hamd ile başlamayan her mühim işin sonu kesiktir."⁵³ rivayeti ile başlar. Diğer hadisler ise "Hz. Peygamber'e salâtn keyfiyeti, sekaleyn hadisi, hasbünallah ve ni'mel-vekîl demenin fazileti, Tathîr⁵⁴ ayeti ile ilgili hadis, ey Ali sende Meryem oğlu İsa'ya bir benzerlik var rivayeti, mübahale ile ilgili rivayet, Bakara 26. ayetin nüzul sebebi ile ilgili rivayet, Bakara 207. ayeti ile ilgili haber, Velayet ayeti (Mâide 5/55) ile ilgili rivayet, Mücadele 58/12. ayet ile ilgili rivayet, Hac 22/19. ayet ile ilgili rivayet, Yûnus 10/58. ayet ile ilgili rivayet, el-Beyyine 98/7. ayet ile ilgili rivayet, Hasan b. Ali'nin babasının vefatından sonra irad ettiği hutbesi, Güneşin geri döndürülmesi rivayeti, kıyamet gününde Arşın sağında Hz. Ali'ye bir kubbe tahsis edileceğine dair rivayet, sen benim yanımda Musâ'nun yanındaki Hârûn menzilesindesin rivayeti, Hz. Peygamber'e yemek için hediye edilen bir kuş ile ilgili rivayet, ıtre rivayeti, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye münacâtı rivayeti, Ben Âdemoğlunun Ali ise Arab'ın seyyididir rivayeti, Hz. Peygamber'in 'Allah'ım Ali'ye dostluk edene dost, düşmanlık edene düşman ol' duası, seni ancak müminler sever münafıklar ise düşmanlık eder rivayeti, Hz. Peygamber ile ilk namaz kılanın Hz. Ali olduğuna dair rivayet, dikkat edin Ali bana ilk iman edendir rivayeti, Hz. Peygamber'in kızı Fâtma'ya 'Seni en güvenilir kişilerin başında gelen biriyle evlendirmemden razı olmaz mısın?' demesi, Hz. Ali ile Fatma'nın İsrâ gecesinde Allah tarafından evlendirildiği ile ilgili rivayet, Hz. Ali ile Fatma'nın evlilik gecelerinde Hz. Peygamber'in sözleri, Ali benden ben de ondanım rivayeti, Bana iman edenlere Ali'ye dostluğu vasiyet ederim rivayeti, Hz. Peygamber'in muâhât esnasında Hz. Ali'ye 'Sen benim dünya ve ahiret kardeşimsin' demesi, Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ali'nin fezailine dair sözleri, Hz. Peygamber'in 'Ben nasıl Kur'ân'ın inşi ile insanlarla savaştıysam Kur'ân'ın tevili konusunda da insanlarla savaşan var' demesi, Hz. Peygamber'in, 'Ali'nin kapısı hariç bütün kapıları kapatın' demesi, Mescid-i Nebevî'nin kimlere helal, kimlere helal olmadığına dair rivayet, Hz. Peygamber'in, 'Ya Rabbi Ali'ye kimseye vermediğin lütüflarda bulun' duası, Arşın ayağında yazılan şey rivayeti, İsrâ gecesinde semanın yedinci katında Hz. Ali için söylenenler rivayeti, Allah'ın dört kişiyi sevdiğine dair rivayet, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye 'Selam üzerine olsun reyhanelerimin babası' demesi." şeklinde belirlediğimiz konulardan oluşmaktadır. Buna göre kitapta kırktan fazla rivayet derlenmiştir.⁵⁵

4. Şemsüddin Ca'fer b. Ahmed Abdisselam (ö. 576/1182) el-Erbeûne'l-hadisü'l-

⁵⁰ Hasan b. Ali es-Saffâr, *el-Erbeûn fi fedâli Emîri'l-mü'minîn*, thk. Abdüsselam b. Abbas el-Vecîh (San'a: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2003), Muhakkikin mukaddimesi, 5-6.

⁵¹ es-Saffâr, *el-Erbeûn*, Muhakkikin mukaddimesi, 7.

⁵² es-Saffâr, *el-Erbeûn*, Muhakkikin mukaddimesi, 17.

⁵³ İbn Mâce, "Nikâh", 19.

⁵⁴ el-Ahzâb 33/33.

⁵⁵ es-Saffâr, *el-Erbeûn*, Muhakkikin mukaddimesi, 12-95.

Ca'feriyye (el-Aleviyye)

Kâdî Ca'fer b. Abdisselam tarafından derlenen ve şerh edilen eser 2002 yılında Merkezü'n-Nehâr li't-Tibâa tarafından San'a'da neşredilmiştir. Eser, Abdülfettah İsmail el-Kebsî tarafından tahkik edilmiştir. Hafız ve muhaddis olan Ca'fer b. Abdisselâm, Zeydiyye mezhebinin ilmî ve siyasî tarihinde söz sahibi bir ilim adamıdır. İmam Mütevekkil-Alallah Ahmed b. Süleyman'ın (ö.566/1171) muasırı ve onun en büyük destekçisidir. Ona olan muhabbetinden dolayı Mutarrifiyye mezhebinin bırakarak Zeydiyye mezhebine geçiş yapmış ve sapkın fikirleri olduğunu düşündükleri Mutarrifilere karşı birlikte mücadele etmişlerdir. Ayrıca aralarında hoca-talebe ilişkisi olduğu da bilinmektedir.⁵⁶ Hayatının ilk dönemleri hakkında bilgi olmayan Kâdî Ca'fer'in ilimle iştiğal eden bir ailede yetiştiği görülmektedir. Zira babası ve dedeleri, Suleyhiler ve Hâtimler döneminde San'a'da kardeşi Yahyâ ise Aden'de Zürey'î'lere Kadılık yapmıştır. Bu devletlerin Şîa'nın İsmâiliyye koluna mensup oldukları dikkatleri çekmektedir. Irak'ta Zeydî ilim adamı Zeyd b. Hasan el-Beyhakî'den dersler aldı. el-Beyhakî, Mutarrifilerle mücadele etmek için Yemen'e davet edildiğinde onunla birlikte Ca'fer b. Abdisselâm da Yemen'e gelmiş ve Taberistan Zeydîleri'nin eserlerini Yemen'e tanıtmıştır. Bu şekilde Mu'tezile akâidinde dair bazı eserlerin yok olup gitmesine mani olmuştur. Zeydiyye mezhebinin mensupları, mezhebe hizmetlerinden dolayı Hâdî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin (ö. 298/911) ve Kâdî Ca'fer'i, Allah'ın Yemen'deki iki büyük lütfu olarak yâd etmektedirler. Kâdî Ca'fer hicrî 576 yılında Senâ'da vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. *Teysîru'l-metâlib min emâlî Ebî Tâlib, el-Erbeûne'l-hadis el-Aleviyye* hadis ilmine dair telif ettiği eserlerdir. Ayrıca elliyi aşkın eserinin olduğu zikredilmektedir.⁵⁷

Müellif, eserinin mukaddimesinde, muhaddislerin Hz. Peygamber'den kırk hadis ezberlemenin faziletine dair birçok hadis rivayet ettiklerini bunlardan birinin de "Kim ümmetim için sünnetimden kırk hadis ezberlese kıyamet gününde şefaât ettiklerim arasına girer." şeklinde olduğunu söylemektedir. Bundan önce bilgi verdiğimiz eserlerde bu ifadeleri muhakkikler kullanmıştı. Burada ise bizzat müellifin kendisi bu rivayete istinaden kırk hadis derlediğini ifade etmektedir. Zeydî hadis geleneğinde akılcı ve metin tenkidine dayalı bir anlayış olduğu göz önüne alındığında⁵⁸ bu durum gayet dikkat çekicidir. "Kim hadislerimden kırk tanesini ezberlese kıyamet günü Allah onu alim ve fakih olarak diriltir."⁵⁹ mealindeki bir rivayetin Küleynî'nin (ö. 329/941) *el-Kâfi*'sinde de bulunduğu dikkate alındığında bu rivayetlerin Şîi hadis geleneğinde makbul bir rivayet olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında söz konusu rivayet terğîb ve terhîb içerikli olduğundan Kâdî Ca'fer'in mütesahil davrandığı da düşünülebilir. Müellif böyle bir eser kaleme almasının bir diğer sebebi olarak "bu şekilde derlenen kırk hadislerin içerisinde tamamı Hz. Ali'ye dayandırılmış olanına pek rastlamaması"

⁵⁶ Abdülkerim Özeydin, "Mütevekkil-Alellah Ahmed b. Süleyman", *DİA TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32/211-212. Geniş bilgi için ayrıca bk. Semih Yolaçan, *Usulü'l-Ahkâm Eseri Bağlamında Zeydî Muhaddis Ahmed b. Süleyman'ın (öl. 566/1171) Ahkâm Hadislerini Yorumlama Esasları* (Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

⁵⁷ Ahmed b. Muhammed Şâmî, *Tarihu'l-Yemeni'l-fikrî* (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1987), 1/552-557. Şâmî Kâdî Ca'fer'in ölüm yılını hicrî 573 olarak bildirse de diğer kaynaklarda 576 olarak verilmiştir. Cengiz Kallek, "Ca'fer b. Ahmed", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/545-546.

⁵⁸ Zeydî hadis geleneğindeki metin tenkidi ağırlıklı yaklaşım hakkında geniş bilgi için bk. Kadir Demirci, "Hicrî III. Asırda Zeydî Bir Muhaddisin Metin Tenkidine Yaklaşımı", *İslâmî İlimler Dergisi* 2/2 (Güz 2007), 11-28; Kadir Demirci, "Klasik Dönem Zeydîlerinin Ashâb-ı Hadis Hakkındaki Nitelemeleri: Haşviyye.", *İslâmî İlimler Dergisi* 6/1 (Bahar 2011), 177-192.

⁵⁹ Muhammed b. Yakub el-Küleynî, *Usûl el-Kâfi* (Beyrut: Dâru't-Tearuf li'l-Matbûât, 1990), 1/101.

olduğunu söylemektedir. Hadis talebelerine kolaylık olsun diye senedi aynı olan rivayetleri tercih etmiş, irşat ile mesul hocalara faydası olsun diye, kırk hadisi dinin değişik konularından derlemiştir.⁶⁰ Bu konuları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür: “İlmin, ilim ehlinin, ilme önem vermenin ve ilmi kullanmanın fazileti. Kur’ân ve Kur’ân ehlinin fazileti. Müslümanda olması gereken edep ve güzel ahlakın önemi. Fıkıhın ibadet ve muamelat ile ilgili, taharet, abdest, namaz, cemaatle namaz kılmanın fazileti, namazda huşu, oruç, hac, helal kazancın önemi, hüküm verirken dikkat edilmesi gereken şeyler ile ilgili bazı rivayetler. Usulü’l-dine ait ölüm, cennet, ceennem, imamet ve cihat gibi konular. Hz. Peygamber’in, Hz. Ali’nin ve Ehl-i beyt’in faziletine dair rivayetler.”

Kâdî Câ’fer, eserine ilmin faziletini ifade eden “Kim ilim öğrenmek niyeti ile yola çıkarsa Allah onu cennet yoluna iletir. Melekler kanatlarını ilim taliplilerinin üzerine gerer. Göktekiler ve yerdekiler hatta denizdeki balıklara varıncaya kadar bütün mahlûkat ilim taliplileri için istiğfar eder. Âlimin diğer insanlara üstünlüğü dolunaylı bir gecede ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir.” hadisi ile başlar ve bu hadisteki üç faydayı açıklar.⁶¹

Yedinci hadiste Hz. Peygamber’in diğer peygamberlere olan üstünlüğüne dair, “Bana diğer peygamberlere verilmeyen üç şey verildi: Yeryüzü bana mescit ve temiz kılındı. Ganimet bana helal kılındı benden önceki peygamberlere helal değildi. Bir aylık mesafeden düşmanlarıma korku salmakla yardım edildim.” rivayeti bulunmaktadır. Müellif bu rivayetin de üç fayda içerdiğini söylemekte ve şerh etmektedir.⁶²

Otuz dokuzuncu hadiste ölümü hatırlamanın faziletine dair “Hz. Peygamber etrafındakilere, ‘İnsanların en akıllısı kimdir?’ diye sordu. Oradakiler, ‘Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.’ dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ‘Ölümü çokça hatırlayıp onun için hazırlık yapandır.’⁶³ Lezzetleri kesen şeyi çok anın.’ dedi.⁶⁴ Dediler ki, ‘Lezzetleri kesen şey nedir?’ Hz. Peygamber buyurdu ki, ‘O ölümdür. Kim ölümü çok hatırlarsa arzularını unuttur. Arzularını unutana musibetler kolay gelir. Kime musibetler kolay gelirse o kişi hayra koşar.’”⁶⁵ Kâdî Ca’fer bu rivayetle ilgili beş faydanın olduğunu söyler ve rivayeti şerh eder.

5. Bahâüddin Ali b. Ahmed el-Ekva’ (ö. 7./14. asır [?]), Kitabü’l-ahbâri’l-erbain el-vesiletü ilâ Rabbi’l-alemîn min fedâli Ali emiri’l-mü’minîn.

⁶⁰ Ca’fer b. Ahmed b. Abdisselâm, *el-Erbeûne’l-Aleviyye ve Şerhuhâ* (Sar’a: Müessesetü’l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2008), Müellifin mukaddimesi, 37-39. Eserin tahkikini yapan Abdülfettah İsmail el-Kebî, esere yazmış olduğu mukaddimede Kâdî Ca’fer b. Ahmed’in bu kırk hadisi rivayet ettiği senedi on beş râvili bir zincir ile vermektedir. Bk. Ca’fer b. Ahmed, *el-Erbeûne’l-Aleviyye ve Şerhuhâ*, Muhakkikin mukaddimesi, 19-29.

⁶¹ Ca’fer b. Ahmed, *el-Erbeûne’l-Aleviyye ve Şerhuhâ*, 41-44. Bu rivayet, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen* (b.y.: Darü İhyai’l-Kütübü’l-Arabiyye, ts.), “İman, “Fezîli’s-sahâbe ve’l-ilm”, 17’de “Alimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler dirhem ve dinar miras bırakmaz, ilim bırakırlar. Kim bunu alırsa bol nimete kavuşmuştur.” ziyadesi ile bulunmaktadır.

⁶² Ca’fer b. Ahmed, *el-Erbeûne’l-Aleviyye ve Şerhuhâ*, 56-59. Bu rivayet Buhârî ve Müslim’de “Bana diğer peygamberlere verilmeyen beş şey verildi... Ben bütün insanlara peygamber olarak gönderildim, Bana şefaathakki verildi.” ziyadesi ile geçmektedir. Buhârî, “Salât”, 55; Müslim, “Mesâcid ve Mevadîhu’s-Salât”, 5.

⁶³ Heysemî, *Müsned* (Medine: Merkezü Hizmeti’s-Sünne ve’s-Sıratı’n-Nebeviyye, 1992), 6/308;

⁶⁴ İbn Mâce, “Zühd”, 31.

⁶⁵ Ca’fer b. Ahmed, *el-Erbeûne’l-Aleviyye ve Şerhuhâ*, 147-152.

Abdüselam Abbas el-Vecîh tarafından tahkik edilen eser, San'a'da Merkezü'n-Nehâr li't-Tibâa tarafından tarihsiz olarak neşredilmiştir. el-Vecîh, kitap için yazdığı mukaddimesinde el-Ekva'nı hicri yedinci asırda yaşadığını ve İmam Mansûr-Billah Abdullah b. Hamza b. Süleyman'ın akranı ve destekçilerinden olduğu bilgisini verir. Doğum ve vefat tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte hicri altıncı asrın ikinci yarısında doğduğu tercih edilen görüştür. Zira 601 yılında Süleyman b. Nasır tarafından yazılan *Şemsü's-ş-şerî'a* adlı kitabı İmam Mansûr'a okuduğu, 613 ve 627 yıllarında ise Hâkim el-Çeşmî'ye ait *Sefîne* ve onun şerhi *et-Tehzîb* adlı eserlerin rivayeti için bazı alimlerden icazet aldığı bilgisine yer verilmektedir. İmam Mansûr-Billah'ın isteği üzerine *el-İhtiyârâtü'l-Mansûriyye* adında, keffâret bölümüne kadar gelebildiği fıkha dair bir eser yazmıştır.⁶⁶ Hadislerin tahririni yapan el-Vecîh her rivayetin başına bir başlık da koymuştur.

Müellif el-Ekva', Hz. Peygamber ve Ehl-i beyt'e hürmet ve övgüsünü ifade eden sözlerle başladığı mukaddimesinde, "Kim ümmetim için sünnetimden kırk hadis ezberlese kıyamet gününde şefaata nail olur." ve "Kim ümmetim için dinî konulara dair kırk hadis ezberlese Allah onu kıyamet gününde âlim ve fakih olarak diriltir." rivayetlerini gördüğümde ben de bu müjdelere nail olmak istedim." diyerek eserini telif etme sebebini belirtmektedir. Bunun için Hz. Ali ve Ehl-i beytin faziletine dair kırk hadis derlediğini, bununla da Allah Teâlâ'nın rızasına ulaşmayı umduğunu ifade etmektedir.

Kitapta derlenen kırk hadisin konu başlıkları kısaca şöyledir: "Hz. Ali'nin hidayetini sancağı oluşu, Hz. Ali'nin bazı faziletleri, Mübahele ayeti ve sebeb-i nüzûlü, bütün kapıların kapanması Hz. Ali'nin kapısının açık kalması, Hz. Peygamber'e getirilen kuş cinsinden yemeği Hz. Ali ile yemesi, Kanabir rivayeti,⁶⁷ Hz. Peygamber'in putları kırması için Hz. Ali'yi omuzlarına alması, Hz. Ali taraftarlarından yetmiş bin kişinin cennete girmesi, kıyamet gününde Hz. Ali taraftarlarının vasıfları, Hz. Peygamber'in Hz. Ali hakkında 'Sen Benim yanımda Musa'nın yanındaki Harun gibisin...' gibi sözleri, Güneşin geri döndürülmesi hadisesi, akik taşından yüzük edinmek, Hz. Âdem'in telakki ettiği kelimeler, badem rivayeti, yaygı rivayeti, yıldız kayması rivayeti, sancak rivayeti, takva ehlinin emiri rivayeti, Hz. Peygamber'in 'Sen ve ben aynı ağacız.' demesi, Ğadîr rivayeti, Hz. Peygamber'in, 'Sen benim kardeşim ve torunumun babasıdır.' demesi, Hz. Peygamber'in 'Ali'nin üzerine yüklenmeyin. Ali bendendir ben de ondanım.' demesi, üç sıddîk vardır rivayeti, nalin tamircisi, müâhât rivayeti ve Mahdûc el-Hüzelî rivayeti, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi Berâe suresi ile göndermesi, insanların en şerli iki adamı, Hz. Ali'deki on haslet, kim Ali'ye eza ederse Bana eza etmiş olur, kova ve mendil rivayeti, İt'âm ayetinin⁶⁸ tefsiri, Ra'd suresi 29. ayetin tefsiri, örtü rivayeti, kim Âl-i Muhammed'e muhabbet üzere ölürse rivayeti, Hz. Peygamber'in Abdülmuttalib oğullarını toplayıp Hz. Ali'nin hilafetini ilan etmesi, el-Meâric suresi 1. ayetin iniş sebebi, Ali takva ehlinin imamı, kâfirlerin düşmanıdır, Ehl-i beytime zulmedene cennet haram kılınmıştır, cennete girecek ilk kişi, imanın hakikati."⁶⁹

6. Kâdî Allame Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1766) Tuhfetü'l-ihvan fi fadli kelimetü'l-iman.

⁶⁶ el-Vecîh, *A'lâmu'l-müellifin ez-Zeydiyye*, 653-654.

⁶⁷ Hz. Ali'ye nefret ile lanet eden bir topluluktan bahseden rivayet.

⁶⁸ el-İnsân 76/9.

⁶⁹ Bahaüddin Ali b. Ahmed el-Ekva', *el-Ahbaru'l-erbeûn el-vesiletü ilâ Rabbi'l-alemin* (San'a: Merkezü'n-Nehâr li't-Tibâa, ts.), 19-96.

Eser, Prof. Dr. Muhammed Sinhân Muhammed Kasım tarafından tahkik edilmiştir. Bu tahkikin, Yemen’de bir üniversite olan Camiatü Taiz’in Edebiyat fakültesi, İslam bilimleri bölümünde yapılmış giriş, müellifin hayatı, bazı hocaları ve talebeleri, diğer eserleri, eserin el yazması nüshasının müellife aidiyeti, müellifin eseri yazarken dayandığı kaynakları, metnin tahkikini konu edinen üç ana başlık ve sonuç bölümlerinden oluşan bir makale çalışması olduğu görülmektedir. Kitabın müstakil bir baskısı bulunmamaktadır.⁷⁰

Müellif Yusuf b. el-Hüseyin 1116/1703 yılında doğmuştur. Yemenî ve San’ânî nisbeleri ile bilinir. Özellikle nahiv, sarf, hadis ve tefsir alanlarında derinlik sahibi bir ilim adamıdır. Babasının gözetiminde eğitimine başlayan Yusuf b. el-Hüseyin bir müddet Davran’da ikamet etti. Yemen’in Vusab ve Rayme şehirlerinde kadılık görevi yapmıştır. Daha sonra San’a şehrine geri dönmüş ve el-Câmiu’l-Kebîr’de vefat edinceye kadar hocalık yapmıştır. *Hüsnu’l-ilticâ* adında, tevessül ile ilgili kasidesinin bulunduğu eserinin yanında ayrıca şiir kitapları da vardır. 1179/1766 yılında San’a’da vefat etmiştir.⁷¹

Müellif, hadis ilminde derin bir bilgiye sahip olmadığını söylese de Muhakkik bu sözü onun tevazuuna yormaktadır. Kitabında derlemiş olduğu hadisleri hangi kaynaktan aldığını da zikretmiştir. Rivayetleri başlıklandırmamış, birinci hadis, ikinci hadis şeklinde sıralamayı tercih etmiştir.⁷² Muhakkik Muhammed Sinhân’a göre, eserin dayandığı bazı kaynaklar şunlardır:

Zeyd b. Ali’nin (ö. 122/740) *Müsnedü Zeyd b. Ali* adlı eseri.

Kâdî İyâz’ın (ö. 544/1149) *eş-Şifâ bi ta’rîfi hukuki’l-Mustafa* adlı eseri.

Zekiyüddin el-Münzirî’nin (ö. 656/1258) *et-Terğîb ve’t-Terğîb* adlı eseri.

Hüseyin b. Muhammed’in (ö. 663/1265) *Şifâü’l-evâm* adlı eseri.

İbn Kayyım el-Cevzî’nin (ö. 751/1350) *Hâdi’l-ervâh* adlı eseri.

Fakih Yusuf b. Ahmet b. Osman es-Selâî’nin (ö. 832/1429) *Tefsiru’l-semerâti’l-yâniya* adlı eseri.

Celaleddin es-Süyûtî’nin (ö. 911/1505) *el-Fethu’l-kebîr* adlı eseri.

İbnü’l-Deyba’ın (ö. 944/1537) *Tefsiru’l-vusûl* adlı eseri.

Hüseyin b. Muhammed b. Hasan el-Diyarbekrî’nin (ö. 966/1559) *Târihu’l-hamîs fi ahvâli enfüsi’l-nefis* adlı eseri.⁷³

Eserde derlenen rivayetlerin içerikleri kısaca şöyledir: “İnsanlar kelime-i şahadet getirene kadar Hz. Peygamber’in onlarla mücadelesi, zikrin en faziletlisi, kelime-i tevhid ve istiğfarı çokça söylemek, kelime-i tevhidi ihlas ile söylemek, kelime-i tevhid söylendiğinde Arş’taki direğin titremesi, ölüm

⁷⁰ Muhammed Sinhân, “Tuhfetü’l-ihvân fi fadli kelimetü’l-ıman li ’l-Kâdî el-Allâme Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1765)”, *el-Câmiatü’l-Vataniyye Dergisi* 9/26 (Mart) (2024), 83-126.

⁷¹ Muhammed Sinhân, “Tuhfetü’l-ihvân fi fadli kelimetü’l-ıman li ’l-Kâdî el-Allâme Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1765)”, 89-91.

⁷² Muhammed Sinhân, “Tuhfetü’l-ihvân fi fadli kelimetü’l-ıman li ’l-Kâdî el-Allâme Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1765)”, 99.

⁷³ Muhammed Sinhân, “Tuhfetü’l-ihvân fi fadli kelimetü’l-ıman li ’l-Kâdî el-Allâme Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1765)”, 94.

anında kelime-i tevhid'in faydası, ahiret gününde Hz. Peygamber'in şefaatine ulaşacak en mutlu kişi, bir kişi dört şeye şahadet etmeden iman etmiş olamaz, İslam beş şey üzerine bina edilmiştir, kelime-i tevhid benim kalemdir, cennetliklerin kendi vasıflarını söylemeleri, uyumadan önce Âl-i İmrân 18-19. ayetleri okumak, kelime-i tevhid ile ilgili ayetleri ve duaları okumanın fazileti, İsrâ gecesinde Hz. Peygamber'in semada kelime-i tevhidi görmesi, müezzinlerin ahiret gününde uzun boyunlu olarak gelmeleri, bir çarşıya kelime-i tevhid içerikli dua ederek girmenin mükâfâtı, lâ ilehe illallah diyenin cehennemde ebedi kalmayacağı, cennetin bitkileri, Hz. Yunus'un balığın karnındaki duası, sıkıntılı zamanda kelime-i tevhid zikri, son sözü kelime-i tevhid olan kişi."⁷⁴

7. Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed (ö. 1029/1620) el-Erbeûne'l-hadisü't-Tâlibiyye.

Kasım b. Muhammed, alışlageldiği üzere ilme aşına bir aile içerisinde yetişti. Fakih, müçtehit, edip ve şair olduğu bilgisi verilmektedir. Yemen'deki Şerafeyn'in Şâhil adındaki bir köyünde doğmuştur. Hicrî 1006 yıllarında bilhassa Kuzey Yemen'in dağlık bölgelerinde Yemen'in özgürlüğü için çalışmalar yaptı. Yıllarca bu gayret içerisinde oldu. Şehera şehrini başkent olarak ilan etti ve orada vefat etti. Kabri bizzat inşa ettirdiği Şehera camiinin yanındadır. *el-Esâsü li-akâdi'l-ekyâs fi marifeti Rabbi'l-alemin ve adlihi ale'l-mahlukîn, el-İ'tisâm bi habli'l-metîn, el-İrşâd ilâ sebili'r-reşâd, Risale haavle'l-Buhârî ve'l-Müslim dımne mecmûi'l-Hâşimî*, eserlerinden bazıdır.⁷⁵

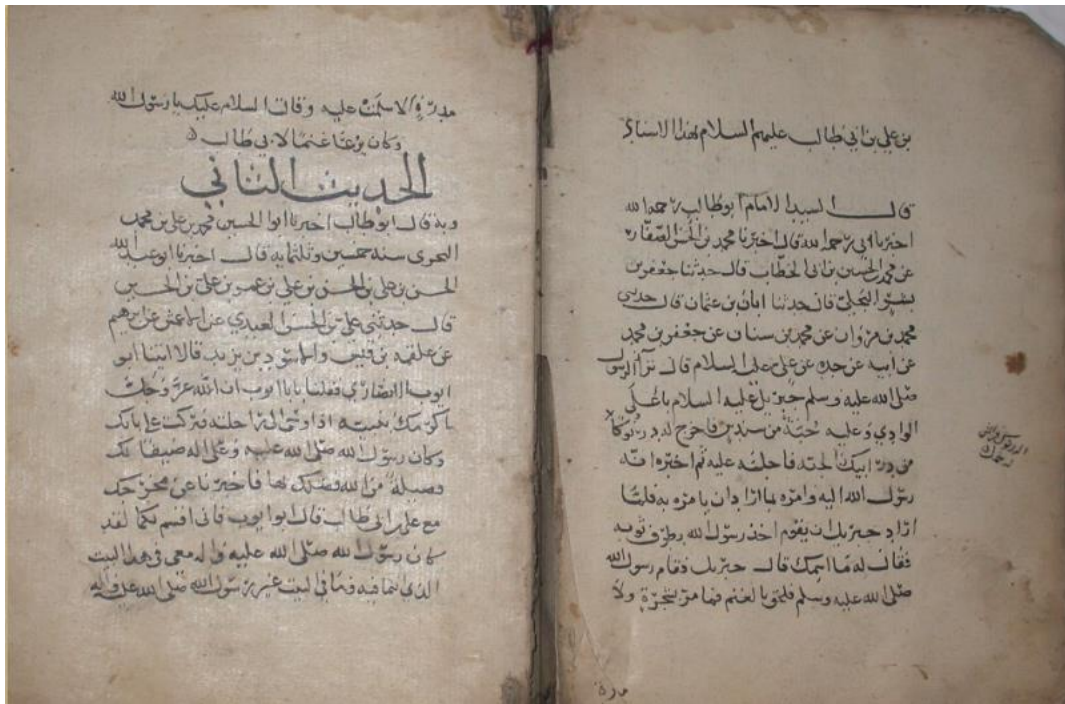
el-Erbeûne'l-hadisü't-Tâlibiyye, Ebû Tâlib Yahyâ b. Hüseyin el-Hârûn'un (ö. 424/1033) *Emâlî*⁷⁶ adlı kitabından seçilmiş olan kırk hadis derlemesidir. Kitap hakkındaki bilgiler eserin el yazması nüshasına istinaden verilmiştir.⁷⁷ Müellif bu hadisleri rivayet etmek için icazet aldığı belirtilmiş ve bu icazet silsilesini kitabının ilk sayfasında vermiştir. Her rivayet senedi ile birlikte verilmiştir. Kitaptaki rivayetlerin konusu kısaca, "Cebrâil (a.s.)'ın Hz. Peygamber'e gelmesi ve kendini tanıtmaması, ardından ağaç ve taşların Hz. Peygamber'e selam vermeye başlaması, Hz. Peygamber'in Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde misafir iken Ammâr'a gelecekte ümmetin yaşayacağı fitneleri ve bu durumda ne yapması gerektiğini haber vermesi, Hz. Peygamber'in her dönem Ehl-i beytinden bid'atlere karşı çıkıp hakkı söyleyecek birilerinin bulunacağını haber vermesi, Hz. Peygamber'in, 'Ehl-i beytim Nuh'un gemisi gibidir...' demesi, kişinin bildiği bir ilmi gizlemesinin kötülüğü, ilmin faziletinin ibadetin faziletinden üstün olması, ilim öğretene ve öğrenenin fazileti ve ecri, Hz. Peygamber'e söylemediği bir sözü isnad etmenin kötülüğü, Hz. Ali'nin ölüm anındaki pişmanlığın en büyük pişmanlık olduğuna dair nasihatı, Hz. Peygamber'in kendisinden sonra haramı helal, helali haram gösterecek kişilerin çıkacağını haber vermesi, fakihlerin sultanlarla münasebeti artırmasının kötülüğü, Mü'min kardeşinin ihtiyacını gidermek için gayret eden kişiye bir senelik ibadet ecri yazılması, imanı kemale erdiren üç haslet, Mü'minin ferasetinden sakının, hayânın imandan oluşu, Müslümanın elinden ve dilinden emniyette

⁷⁴ Muhammed Sinhân, "Tuhfetü'l-ihvân fi fadli kelimeti'l-iman li 'l-Kâdi el-Allâme Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1765)", 100-115.

⁷⁵ el-Vecîh, *A'lâmu'l-müellifîn ez-Zeydiyye*, 777-779.

⁷⁶ *Emâlî Ebî Tâlib*, zühd, edep, fezail, terğîb ve terhîb içerikli bir eserdir. Eser Kâdi İmam Ca'fer b. Abdisselâm tarafından baplara ayrılmış ve düzenlenmiştir. Bk. Yahyâ b. Hüseyin el-Hârûn, *Teyşîru'l-metâlib fi Emâlî Ebî Tâlib*, thk. Abdullah b. Hamûd el-Izzî (San'a: Mektebetü'l-İmâm Zeyd b. Ali, 2002).

⁷⁷ Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed, *el-Erbeûne'l-hadisü't-tâlibiyye* (15: 04, ZA:508-03, 32, Erişim 14 Ağustos 2024).



Eserin ilk iki varacağı ve son varacağının fotoğrafları bu şekildedir.

Sonuç

Zeydilik, varlığını günümüzde de devam ettiren, İslam'ın Şîi mezheplerinden biridir ve adını, kurucusu kabul edilen İmam Zeyd b. Ali'den (ö. 122/740) alır. Zeydiler, Ehl-i beyt'e bağlılıkları ve siyasi

bir liderin adalet ve liyakat üzerine gelmesi gerektiği inançlarıyla öne çıkarlar. Mezhep, özellikle Yemen’de köklü bir geçmişe sahip olup, itikadi ve fikhî olarak Sünnî ve Şîî ekoller arasında bir denge gözetir. Hadis anlayışları da bu dengeyi yansıtarak, özellikle hem rivayet hem de dirayet yöntemlerine önem verir. Meselelere Kur’ân, sahih sünnet ve akıl perspektifinden çözüm üretmeye çalışan sade bir düşünceye sahiptir. Bu bakış açısı ile hadis edebiyatına önemli katkılar sağlamıştır.

Ulaşılan müellif ve eser bilgilerine göre Zeydî muhaddisler “kırk hadis” literatürüne uzak kalmamış ve bu alana katkıda bulunmuştur. Bu konuda kitap yazmış müelliflerden birinin dördüncü asırda yaşamış olduğu göz önüne alındığında Zeydî ulemanın hadis edebiyatında meydana gelen yenilikleri takip ettikleri ve bu yeniliklere uyum sağladıklarını söylemek mümkündür. Zeydî müellif ve eserlerinin tanıtıldığı kaynaklarda bu geleneğe ait on bir eserin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu eserler içinden yedisinin metnine ulaşılabilmektedir.

Gerek müelliflerin gerekse muhakkiklerin mukaddimelerinden anlaşıldığı üzere, kırk hadis çalışmalarının en belirgin amacı Hz. Peygamber’in müjdelerine nail olabilmektir. Bu manada bir rivayetin Küleynî’nin (ö. 329/941) *el-Kâfî*’sinde de bulunduğu dikkate alındığında bu rivayetlerin Şîî hadis geleneğinde makbul bir rivayet olduğunu söylemek mümkündür. Kırk hadis derlemelerinde içerik açısından ise normal olarak farklılıklar vardır. Nefis tezkiyesine yönelik hadisler, cevâmiu’l-kelim türünde, kısa ve çok manalar ifade eden hadisler, Hz. Ali ve Ehl-i beyt’in faziletine dair hadisler, kelime-i şehâdet ve kelime-i tevhidin faziletine dair rivayetler, eserlerde seçilen konulardan bazısıdır.

Kırk hadis konusunda yazılan eserlere gerek müelliflerin gerekse daha sonraki dönemlerde yaşamış âlimlerin şerhler yazdığı ve tahkik çalışmaları yaptığı görülmektedir. Çalışmada ulaşılan bir diğer tespit, bazı müelliflerin kırk hadis eserlerini sadece hadis kaynaklarına dayanarak değil ahkâm, tabakât, zühd, tefsir, siyer gibi eserlerden de faydalanarak oluşturmuş olduğudur. Bu anlamda hadislerin sıhhati konusunda bazı eserlerde titiz davranılmamıştır. *Tühfetü’l-ihvân* bunlardan biridir.

Zeydîler, sahabe konusunda genel olarak mutedil bir tutum sergilemektedir. Çoğu Zeydî âlim, sahabilerin tamamını adil kabul eden bir yaklaşımı benimsemez. Zeydî düşünce, sahabeler arasında hata yapabilen veya adaletten sapabilen kimselerin olabileceğini kabul eder, ancak bu, sahabilerin tamamını toptan reddetmek anlamına gelmez. Özellikle Zeydîler, İmam Ali’nin hilafetine dair haklılığını vurgular ve İmam Ali’ye karşı çıkan sahabileri eleştirirler. Bununla birlikte, Zeydîler, sahih gördükleri rivayetlerde sahabîlerden gelen hadisleri kabul ederler, ancak eleştirel bir tavırla, ravinin kişisel davranış ve tutumlarını da göz önünde bulundurlar. Kırk hadis eserlerinden biri olan *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*’nin muhakkiki Hamûd el-Izzî, Zeydiyye’nin bu bakış açısını güzel bir şekilde özetlemektedir. Muaviye b. Ebî Süfyan gibi Zeydî muhaddislerce adil kabul edilmeyen râvilere dayandığı konusunda eleştirilerine cevap olarak hakikatin kimden gelirse gelsin kabul edileceğini vurgulanmaktadır.

Eserlerde geçen rivayetlerin tümünü Ehl-i Sünnet kaynakları ile karşılaştırmak bu makalenin sınırlarını aşacağından ayrı bir makale konusu olabilir. Bununla birlikte bilgisine ulaştığımız Zeydî kırk hadis literatüründen özellikle *Silsiletü’l-ibrîz bi’s-senedi’l-aziz*, *el-Erbaîn fî fedâilî emiri’l-mü’minin* ve *el-Erbeûne’l-hadisü’l-Ca’feriyye* adlı eserlerde bulunan rivayetlerden bazısının Ehl-i Sünnet tarafından muteber kabul edilen kaynaklarda da geçtiği görülmektedir. Bu bilgidен yola çıkarak, Zeydî ulemanın

Ehl-i Sünnet'e karşı ılımlı bakış açısını kırk hadis literatüründe de koruduğunu ve Ehl-i Sünnet uleması tarafından muteber sayılan kaynaklarda geçen rivayetleri eserlerinde kullandıklarını söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Akhan, Enes. *Şîa'da Kırk Hadis Kültürü*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı / Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- el-Askalânî, İbn Hacer. *Lisânü'l-mîzân*. Beyrut: Müessesetü'l-Âlemî li'l-Matbûât, 1971.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahih*. b.y.: Dâru Tavku'n-Necât, 1422.
- Ca'fer b. Ahmed b. Abdisselâm. *el-Erbeûne'l-Aleviyye ve Şerhuhâ*. San'a: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2008.
- Darekutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer. *el-İlel'ü'l-vâride fî ehadisi'n-Nebeviyye*. Riyad: Dâru Tîbe, 1985.
- Demirci, Kadir. "Hicrî III. Asırda Zeydî Bir Muhaddisin Metin Tenkidine Yaklaşım". *İslâmî İlimler Dergisi* 2/2 (Güz 2007), 11-28.
- Demirci, Kadir. "Klasik Dönem Zeydilerinin Ashâb-i Hadis Hakkındaki Nitelemeleri: Haşviyye." *İslâmî İlimler Dergisi* 6/1 (Bahar 2011), 177-192.
- Ebî Tâlib Yahyâ b. Hüseyin el-Hârunî. *Teysîru'l-metâlib fi Emâli Ebî Tâlib*. San'a: Mektebetü'l-İmâm Zeyd b. Ali, 2002.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Ebû Muhammed b. el-Hasan. *Silsiletü'l-ibrîz bi's-senedi'l-aziz erbeûne hadisen min cevâmiu'l-kelîm*. San'a: Mektebetü Bedr li't-Tibâa ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 2002.
- Ebu Muhammed el-Hasen b. Abdurrahman, Râmehurmuzî. *el-Muhaddisü'l-fâsıl beyne'r-ravî ve'l-vâî*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1404.
- el-Ekva', Bahaüddin Ali b. Ahmed. *el-Ahbaru'l-erbeûn el-vesiletü ilâ Rabbi'l-alemin*. San'a: Merkezü'n-Nehâr li't-Tibâa, ts.
- Ertürk, Mustafa. "Hasan b. Süfyân". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 16/352-353. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- el-Hâşimî, Zeyd b. Abdullah b. Mesud. *Erbeûne hadisen es-Seylakiyye*. Sa'de: Merkezü't-Tevhid ve'l-Adl li'd-Dirâsâti ve'l-Bühûs ve't-Tahkîk, 2002.
- Hatib el-Bağdadî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali. *Şerefu ashâbi ehlî'l-hadis*. Ankara: Daru İhyai's-Sünneti'n-Nebeviyye, ts.
- Heysemî. *Müsned*. Medine: Merkezü Hizmeti's-Sünne ve's-Sîrati'n-Nebeviyye, 1992.
- İbn Dakîk el-îd. *Şerhu'l-erbeûn en-Nebeviyye*. b.y.: Müessesetü'r-Reyyân, 2003.
- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed. *el-Müsned*. Mısır: Müessesetü Kurtuba, 1313.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni. *es-Sünen*. b.y.: Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.
- İsfahânî, Ebû Nuaym. *Hilyetü'l-evliyâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1988.
- Kallek, Cengiz. "Ca'fer b. Ahmed". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 6/545-546. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kandemir, M. Yaşar. "Nevevî". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 33/45-49. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Kandemir, Yaşar. "Kırk Hadis". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 25/466-469. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Kurtûbî, İbn Abdülber. *Câmiu beyani'l-ilmî ve fadlihi*. Suudi Arabistan: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1994.
- Kuşeyrî, Ebu'l-Huseyin Müslim b. Haccac. *Sahihu Müslim*. b.y.: Dâru İhya-i Kütübi'l-Arabiyye, 1955.
- Küçük, Raşit. "Abdullah b. Mübarek". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 1/122-124. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Küleynî, Muhammed b. Yakub. *el-Kâfi*. Beyrut: Dâru't-Tearuf li'l-Matbûât, 1990.
- Mansûr-Billâh, Kâsım b. Muhammed. *el-Erbeûne'l-hadisü't-tâlibiyye*. Temel İslam Bilimleri, Hadis. 15: 04, ZA:508-03, 32. Erişim 14 Ağustos 2024. <https://elibrary.mara.gov.om/en/imam-zaid-library/cultural-foundation-library/book/?id=13921#book/21>
- Mehmet, Ümit. "Ehl-i Beyt Merkezli Yaklaşımlarda Sahabe İmajı: Zeydiyye Örneği". *İslâmî İlimler Dergisi* 2/1 (Aralık 2007), 249-260.
- Muhammed Sinhân. "Tuhfetü'l-ihvân fî fadli kelimesi'l-ıman li 'l-Kâdî el-Allâme Yusuf b. el-Hüseyin b. Ahmed Zibara (ö. 1179/1765)". *el-Câmiatü'l-Vataniyye Dergisi* 9/26 (Mart) (2024), 83-126.
- Özaydın, Abdülkerim. "Mütevekkil-Alellah Ahmed b. Süleyman". *DİA TDV İslam Ansiklopedisi*. 32/211-212. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Saffâr, Hasan b. Ali. *el-Erbeûn fî fedâli Emîri'l-mü'minin*. San'a: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2003.

- Seyyid Ahmed el-Hüseyînî. *Müellefâtî'z-Zeydiyye*. Kum: Matbaatü İsmailiyyân, 1992.
- Şâmî, Ahmed b. Muhammed. *Tarihu'l-Yemeni'l-fikrî*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1987.
- et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *Mu'cemü's-sağîr*. Beyrut, Ammân: el-Mektebetü'l-İslâmî-Dâru Ammâr, 1985.
- Tirmîzî, Muhammed b. İsa. *Sünen-i Tirmîzî*. Mısır: Şirketü Mektebetü Ve Matbaatü Mustafa Elbânî el-Halebî, 1975.
- el-Vecîh, Abdüsselam b. Abbas. *A'lâmu'l-müellifîn ez-Zeydiyye*. Amman: Müessesetü'l-İmam Ali es-Sikafiyye, 1999.
- Yahyâ b. Hüseyin. *Kitabü'l-müntehab*. San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye, 1993.
- Yolaçan, Semih. *Usulü'l-Ahkâm Eseri Bağlamında Zeydî Muhaddis Ahmed b. Süleyman'm (öl. 566/1171) Ahkâm Hadislerini Yorumlama Esasları*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Zehebî, Şemseddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Mizânü'l-i'tidâl*. Beyrut: Dâru'l-Marife li't-Tibâati ve'n-Neşr, 1963.
- Ziriklî, Hayrettin. *el-Âlâm*. b.y.: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 2002.